

кове припинення чинності свідоцтва на товарний знак, якщо товарний знак не використовувався протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва на товарний знак. А між тим цей строк має правове значення. По-друге, доцільніше було б збільшити строк можливого невикористання товарного знака з трьох років до п'яти, як це зробила Німеччина. По-третє, в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не розтлумачується поняття «недостатнє використання знака» та «використання знака». У німецькому ж законодавстві під використанням знака розуміється не тільки його реальне використання, а й фактичне, а також номінальне. Під поняттям номінального використання німецьке законодавство розуміє застосування товарного знака лише у рекламі або публікаціях у той час, коли рекламована продукція ще не випускається. По-четверте, якщо розтлумачувати зміст поняття «недостатнє використання», то слід звернути увагу на таке поняття як обсяг використання. Адже обидва поняття взаємопов'язані. По-п'яте, ані в ЦК України, ані в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не згадується про власника колективного товарного знака, що було б дуже доцільним, адже на сьогодні колективні знаки набувають найбільшого поширення. По-шосте, ані в ЦК України, ані у вищезгаданому Законі України не передбачається спадкування на засоби індивідуалізації. Проте у спадщину переходять лише майнові права. Особисті права у спадщину не переходять. По-сьоме, на превеликий жаль, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не міститься тих норм, які б обмежували тим чи іншим чином право на використання знака іншими особами. По-восьме, чи містить Закон України тлумачення такого поняття як добросовісне користування виключним правом, що випливає із свідоцтва на знак? Такого поняття Закон, на жаль, не містить. По-дев'яте. Як вже зазначалося вище, в Законі України на відміну від Закону Німеччини не міститься норма, яка б визначала юридичне значення реєстрації договорів про передачу права власності на знак для товарів та послуг та ліцензійний договір. У Німеччині – засноване на реєстрації, використанні або загальній відомості товарного знака право на все або частину товарів та послуг, для яких товарний знак користується охороною, може

передаватися або переходити до інших осіб. Якщо товарний знак належить комерційному підприємству або його частині, то право, засноване не реєстрації, використанні або загальній відомості, реєструється, зважаючи на обставини передачі або переходу підприємства або його частини, якому належить знак. Засноване на реєстрації, використанні або загальній відомості товарного знака, право на все або на частину товарів або послуг, для яких знак користується охороною, може бути предметом виключної або невиключної ліцензії на всій території Німеччини або її частині. Перехід права або видача ліцензії не стосується тих ліцензій, які раніше були видані третім особам. І насамкінець, на сьогодні, ні в Законі України, ані в Законі Німеччини не розтлумачується таке поняття як «розрізняльна здатність» торгової марки, якій вона повинна відповідати. Видається, що **розрізняльна здатність торговельної марки – це властивість знака, що дає можливість вирізняти позначення або їх комбінацію за кольором або комбінацією за їх зображувальними елементами, кольором, або комбінацією кольорів, словом, літерою, цифрою та навіть звуком, світлом, ароматом.**

Таким чином, законодавство України не врахувало багатьох корисних положень досвіду Німеччини у сфері правового регулювання відносин, що складаються під час використання товарного знака. Будемо сподіватися, що наведений досвід у подальшому буде використано і в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Правовая охрана знаков, фирменных наименований и географических указаний в Германии* // Пер., ред. и коммент. А. П. Пахаренко. – К.: Таксон, 1997. – С. 20, 24–25.
2. *Знаки для товарів і послуг* // За ред. В. Л. Петрова. – К.: Ін-Юре, 1999. – С. 51–52, 54.
3. *Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів* // За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К.: Ін-Юре, 2002. – С. 293–295, 300.
4. *Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України* // За ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 432 с.
5. *Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3688-X* // Відомості Верховної Ради України, 1994. – № 7. – Ст. 36.

МАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Закорецька Г. В.,

*аспірант юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

На сьогодні людство все більше усвідомлює, що інтелектуальна власність і інтелектуальна творча діяльність стають найбільшим пріоритетом в соціально-економічному розвитку. Неспростовною залишається теза про те, що там, де цінують і поважають творчість та забезпечують їй надійну правову охорону, там люди живуть краще. Саме інтелектуальна власність є одним з найвагоміших секторів економіки. XXI століття стало століттям інтелектуалізації суспільства.

Вагоме місце в Україні як, між іншим, і в багатьох країнах світу, посідає раціоналізаторська діяльність. І хоча раціоналізаторська діяльність як вид технічної творчості за своєю новизною і технічним рівнем є значно нижчою від винахідницької, однак вона масштабніша і доступніша будь-кому. Саме через це творчість раціоналізаторів, раціональне використання раціоналізаторських пропозицій, їх масштабність можуть давати більший ефект, ніж використання винаходів. Проте ра-

ціоналізація в сучасних умовах потребує більш досконалого правового регулювання.

Прикро, однак за час існування незалежної України раціоналізаторська діяльність помітно знизилася. Її вплив на виробництво упав, як і саме виробництво.

Однією з причин цього негативного явища була і певною мірою поки що існує відсутність необхідної нормативно-правової бази [1]. Немає жодного закону про раціоналізаторську діяльність або будь-якого іншого нормативно-правового акта, який би визначав межі правової охорони раціоналізаторських пропозицій. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію фактично не захищається.

При цьому проблема відсутності закону про раціоналізаторські пропозиції породжує цілу низку інших, не менш важливих, проблем. Це проблема всебічного розгортання раціоналізаторського руху в Україні, стимулювання раціоналізаторської творчої активності. Не менш важлива й проблема чіткого визначення суб'єктивних прав авторів раціоналізаторських пропозицій та їх охорона, а саме, майнових прав раціоналізатора. Саме майнові права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є тим потужним імпульсом, який дає заряд раціоналізаторській активності. Тому суб'єктивні майнові права інтелектуальної власності на раціоналізаторські пропозиції мають бути не лише продекларовані законом, а й наповнені реальним змістом і, саме головне, ці права мають виконуватися.

Конституція України гарантує захист інтелектуальної власності, моральних і матеріальних інтересів (ст. 54). Але в Україні ще не проголошені чітко права раціоналізаторів, ще немає закону про раціоналізацію. У четвертій книзі Цивільного кодексу України про винагороду за використання об'єкта промислової власності взагалі не йдеться. Правда, в ст. 1109 Цивільного кодексу України йдеться про плату за використання об'єкта промислової власності за ліцензійним договором.

Автор раціоналізаторської пропозиції, безперечно, має укласти з керівництвом юридичної особи, якій подано пропозицію, договір про умови її використання. В цьому договорі мають бути визначені основні права раціоналізатора згідно з чинним законодавством.

Однак, очевидно, основні майнові, трудові та інші права і пільги авторів раціоналізаторських пропозицій мають бути визначені в законі про раціоналізацію. На відміну від чинних законів України про інтелектуальну власність закон про раціоналізацію має чітко й однозначно проголосити основним майновим правом інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію – право на винагороду за її використання [2].

Раніше чинне законодавство містило чіткий механізм обчислення, порядку та строків виплати винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції. Цей механізм навряд чи придатний для застосування в сучасних умовах. Проте деякі принципи його дії можуть бути використані і в умовах ринкової економіки. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою підтверджує це [3].

Основною принциповою засадою механізму визначення порядку обчислення, порядку та строків виплати винагороди за використання раціоналізаторської пропо-

зиції має бути принцип, за яким винагороді підлягає будь-яка пропозиція, в тому числі і незначна.

Головним завданням зазначеного механізму має стати завдання залучити до раціоналізаторської творчості по можливості усіх працівників, що беруть участь в будь-якій суспільно-корисній діяльності. Чим вища раціоналізаторська активність, тим більша буде віддача. Досягти цього можна винагородженням будь-якої ініціативи, наданням інших майнових, трудових прав і пільг.

Розмір винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції має обумовлюватися економічним та іншим позитивним ефектом, який юридична особа одержує від використання пропозиції. Досвід дії цього механізму в минулі роки показав, що не слід централізувати визначення розміру винагороди, порядку та строків її виплати. Юридичній особі, яка використовує раціоналізаторську пропозицію, на місці видніше як визначити позитивний ефект від використання пропозиції і на цій основі розмір винагороди, строки та порядок її виплати.

Проте є раціоналізаторські пропозиції міжрегіонального, галузевого, міжгалузевого та державного значення [4]. Стосовно таких раціоналізаторських пропозицій мають бути вироблені правила визначення позитивного ефекту від їх використання і на цій основі визначення розміру винагороди, порядку та строків її виплати.

Проблемним питанням, яке має знайти розв'язання в майбутньому законі про раціоналізацію, стане, хто, який орган буде займатися підсумуванням позитивного ефекту, одержаного від використання зазначених раціоналізаторських пропозицій. Хто буде визначати розмір винагороди і з яких фондів її виплачувати [5].

На сьогодні в Україні, на жаль, немає центрального органу, який би займався проблемами раціоналізації на державному рівні. Очевидно, що в найближчі роки його й не буде. Ці функції повинен взяти на себе або Державний департамент інтелектуальної власності України або інший державний орган.

У перші роки незалежності України передбачалося створення Фонду винаходів України. Але такий Фонд так і не був створений. Тим часом потреба в такому Фонді зростає. Він міг би взяти на себе і державне управління раціоналізацією в Україні. Раціоналізація, або раціоналізаторська діяльність, не вичерпується тільки створенням і використанням раціоналізаторських пропозицій в нижній ланці господарської системи. Адже вище було сказано, що на сьогодні є раціоналізаторські пропозиції міжрегіонального, галузевого, міжгалузевого і державного значення, які також сьогодні опинилися поза державною увагою.

Раціоналізація в масштабі держави передбачає прогнозування і планування раціоналізаторської роботи в масштабах країни, передусім, організація раціоналізаторської діяльності в самому широкому значенні цього слова, узагальнення і поширення кращого досвіду раціоналізаторської діяльності, реклама тощо.

А тому Фонд винаходів України міг би взяти на себе акумуляцію певних коштів, які одержував би від своєї діяльності, і за рахунок цих коштів оплачувати винагороду раціоналізаторам, пропозиції яких мають значення вище рівня юридичної особи.

Ще одна досить серйозна проблема, пов'язана з винагородою за використання раціоналізаторських пропозицій – це проблема строків, протягом яких виплачується винагорода за використання раціоналізаторських пропозицій. Законодавством про раціоналізацію минулих років виплата винагороди за використання раціоналізаторських пропозицій передбачалась протягом двох років від початку використання.

Зазначена норма відтворена і в проекті Типового положення про раціоналізаторські пропозиції в Україні (розділ V). Але постає резонне запитання, чому виплата винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції обмежується лише двома роками? Правда, зазначена норма уточнювалася: протягом двох років використання, а якщо використання було менше двох років, то протягом строку використання.

Але ж якщо раціоналізаторська пропозиція використовується більш тривалий строк і, отже, від такого використання юридична особа одержує певний позитивний ефект, то на якій підставі право раціоналізатора обмежується лише двома роками. Адже користувач раціоналізаторської пропозиції одержує користь від її використання.

Слід наголосити, що Методичні рекомендації до організації і проведенню раціоналізаторської роботи на підприємствах Російської Федерації орієнтують підприємства на виплату винагороди за використання раціоналізаторських пропозицій на умовах, передбачених договором між раціоналізатором і юридичною особою, яка використовує пропозицію.

Методичні рекомендації України подібної норми не містять. Проте ст. 1109 Цивільного кодексу України також передбачає можливість в ліцензійному договорі визначати розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити до договору.

Раціоналізаторська пропозиція є одним із об'єктів права інтелектуальної власності і, отже, чинність ч. 3 ст. 1109 Цивільного кодексу України поширюється і на неї. Крім того, договір між раціоналізатором і юридичною особою про використання раціоналізаторської пропозиції можна розглядати як ліцензійний договір.

Підсумовуючи сказане і на основі аналізу наведених норм напрашується такий висновок. Винагорода за використання раціоналізаторської пропозиції повинна виплачуватися протягом строку її використання. Якщо раціоналізаторська пропозиція використовується протягом п'яти або десяти років, то протягом цього строку має виплачуватися раціоналізатору й винагорода. Це має стати принциповою засадою механізму визначення розміру, порядку та строків виплати винагороди раціоналізатору. Розмір винагороди визначається домовленістю сторін, але він повинен бути не меншим мінімального розміру, який буде встановлений майбутнім законом про раціоналізацію.

Як видно з наведених норм, уже склалася стійка тенденція розв'язання складного питання визначення розміру винагороди за використання об'єкта промислової власності, в тому числі і за використання раціоналізаторських пропозицій, та порядку і строків її випла-

ти. Ця тенденція не є конкретним розв'язанням даного питання, саме розв'язання передали на розв'язання сторін, якими є автор раціоналізаторської пропозиції і юридична особа, яка почала використовувати пропозицію.

Такий підхід до даної проблеми видається на перший погляд досить демократичним: хай самі учасники правовідносин розв'язують свої проблеми на основі взаємного консенсусу, взаємної згоди. Проте, з іншого боку, такий підхід, принаймні, не завжди на користь раціоналізатора. Раціоналізатор може створити раціоналізаторську пропозицію, але не завжди може визначити її позитивний ефект. Для цього потрібні відповідні фахівці. Таких фахівців і таких знань раціоналізатор не має, але вони є у юридичної особи, яка прийняла пропозицію до використання. При укладенні договору сторони не в рівному становищі, адже перевага на боці юридичної особи. Раціоналізатору не легко буде овести справжній позитивний ефект, який може дати реальне використання раціоналізаторської пропозиції.

Тому, видається, доцільним, щоб в законі про раціоналізацію була розроблена певна схема визначення розміру винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції. Для вироблення такої схеми мають бути залучені економісти, плановики, фінансисти, юристи та інші фахівці.

Зазначена схема повинна лише допомогти раціоналізатору при визначенні розміру винагороди, але вона не повинна зв'язувати юридичну особу у цих діях.

При визначенні розміру винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції, порядку та строків її виплати повинен обов'язково бути присутнім представник низової ланки товариства винахідників і раціоналізаторів.

Таким чином, ефективна раціоналізація може мати місце лише за умов належного стимулювання раціоналізаторів [6]. Будь-яка творчість, в тому числі і раціоналізаторська, для того, щоб від неї була належна віддача, потребує такого ж належного стимулювання. А тому в законі про раціоналізацію слід передбачити також і систему пільг, спрямованих на розвиток раціоналізації, як матеріального, так і нематеріального характеру. Можна було б ввести почесне звання «Кращий раціоналізатор» даної юридичної особи», «Раціоналізатор року» тощо [7].

В законі слід було б передбачити для активних раціоналізаторів певні житлові пільги, які б могли надаватися залежно від можливостей юридичної особи, у якій працює раціоналізатор. Зазначені житлові пільги могли б полягати в першочерговому наданні квартири в будинках, які будує юридична особа.

Крім того, раціоналізаторам, які внесли вагомий раціоналізаторські пропозиції, в результаті використання яких держава одержала значний позитивний ефект, варто було б надати певні пільги при вступі до технічних вузів.

Юридичні особи, які будуть розробляти свої внутрішні положення, можуть включити в них й інші пільги, спрямовані на стимулювання раціоналізації. Зокрема: 1) надавати раціоналізатору чергову відпустку у зручний для нього час; 2) до належної раціоналізатору відпустки додавати 3 і більше днів додаткової відпустки; 3) надавати раціоналізатору безкоштовні путівки до баз відпочинку та санаторіїв, які належать юридичній особі, у якій працює раціоналізатор; 4) надавати без-

коштовні путівки дітям раціоналізатора до дитячих баз відпочинку, що перебувають у власності юридичної особи, у якій працює раціоналізатор; 5) окремим раціоналізаторам надавати путівки в санаторії, будинки відпочинку тощо. В положеннях про раціоналізаторські пропозиції юридичні особи можуть передбачити й інші пільги для раціоналізаторів.

Істотне значення має пропаганда раціоналізаторської творчості, раціоналізації. Нині в Україні цим ніхто не займається. Немає ніякої реклами кращих раціоналізаторських пропозицій, які можуть використовуватися багатьма юридичними особами.

Крім того, слід зауважити, що раціоналізаторська діяльність має стимулюватися не тільки державними органами і юридичними особами. Юридичні особи, засновані на приватній власності, також повинні всіляко стимулювати раціоналізацію. Не повинні залишатися в стороні і громадські організації, які тією чи іншою мірою причетні до раціоналізації.

Таким чином, право інтелектуальної власності на раціоналізаторські пропозиції та інші пільги раціоналізатора, передбачені чинним законодавством, є основною рушійною силою розвитку раціоналізації в Україні. Чим краще буде забезпечений раціоналізатор конкретними і реальними, передусім, майновими правами та іншими пільгами, тим активніше і успішніше буде розвиватися раціоналізація. Ефективність раціоналізаторської діяльності перебуває в прямій залежності від реальності наданих суспільством раціоналізатору прав і пільг.

Чинне законодавство України про інтелектуальну власність не забезпечує надійної і ефективної охорони права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

Увага законодавця до правового забезпечення раціоналізації не адекватна її ефективності. Тому говорити про законодавство України про раціоналізацію можна лише в плані *de lege ferendo* – з точки зору майбутнього закону.

Законодавець минулих років більш реально оцінював вагомість раціоналізації. Чинне законодавство України про раціоналізацію, в тому числі і Цивільний кодекс України, не наділяє авторів раціоналізаторських пропозицій певними майновими правами інтелектуальної власності. Склалася парадоксальна ситуація: з одного боку, Цивільний кодекс проголосив раціоналізаторські пропозиції об'єктами права інтелектуальної власності і наділив авторів цим правом, а з другого, – раціоналізатори не мають ніяких майнових прав.

У майбутньому законі України про раціоналізацію мають бути чітко визначені конкретні майнові права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, серед яких, безперечно, головним має стати право на винагороду. Лише реально надані суспільством раціоналізатору права та пільги забезпечать ефективність раціоналізаторської діяльності, що, в свою чергу, надасть неабиякий економічний ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шидловський А. К. Досвід та проблема винахідництва і підтримка творчої діяльності в науці // Інтелектуальний капітал. – 2003. – № 3. – С. 5.
2. Емельянов П. И. Обсуждаем проблемы правового регулирования рационализации // Вопросы изобретательства. – 1988. – № 6 – С. 25–26.
3. Кретов Б. К. Совершенствование правового регулирования рационализаторской деятельности необходимо // Вопросы изобретательства. – 1988. – № 9. – С. 30.
4. Новоскольцев А. В. Некоторые вопросы дальнейшего развития рационализаторской деятельности // Вопросы изобретательства. – 1986. – № 6. – С. 30.
5. Афанасиевский Г. И. Некоторые вопросы регулирования рационализации в современных условиях // Вопросы изобретательства. – 1989. – № 7. – С. 18.
6. Пугачев Ю. Н. В авангарде научно-технического прогресса // Вопросы изобретательства. – 1984. – № 6. – С. 5.
7. Паилицкая Н. С. О путях совершенствования рационализаторской деятельности // Вопросы изобретательства. – 1988. – № 10. – С. 17–18.

Галантич М. К., Дрішлюк А. І., Мічман Л. Г.

Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав. Монографія / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПРН України. – Київ – Тернопіль: Підручники і посібники. – 2009. – 496 с.

У монографії комплексно досліджуються проблеми сучасного і перспективного розвитку системи здійснення та судового захисту житлових прав громадян в умовах ринкових перетворень. Аналізуються теоретико-правові питання здійснення суб'єктивних прав громадян.

Проводиться порівняльний аналіз чинних правових норм, пояснюється їх сутність і можливості їх практичного застосування. Узагальнено значний обсяг нормативно-правових актів і досвід їх застосування, наводиться аналіз наукової літератури з найважливіших проблем житлового права.

На основі з'ясування сутності правових норм формулюються практичні пропозиції і рекомендації щодо удосконалення житлового та цивільного законодавства з метою досягнення гармонізації законодавства в досліджуваній сфері.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, а також на широке коло читачів, які цікавляться питаннями житлового права України та практики його застосування.